

Posudek vedoucího bakalářské práce
na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK v Praze

Václav Sklenář, *Kierkegaardova teorie osobnosti*

Václav Němec, Ph.D.

Charakteristika práce

Práce Václava Sklenáře si klade za cíl vyložit Kierkegaardova životní stadia jakožto různé způsoby, jimiž se uskutečňuje lidské Já či osobnost. Práce přitom postupně zkoumá vývoj Já či osobnosti od původní bezprostřednosti, jíž se vyznačuje stav nevinnosti. V souladu s tím nejprve na základě *Pojmu úzkosti* objasňuje Kierkegaardovo pojetí „prvotního hříchu“, resp. přechodu od bezprostřednosti k probuzení ducha a svobody (kap. 2), který je právě zároveň přechodem ze stavu nevinnosti do stavu provinilosti. Přitom stručně sleduje proces, jímž se zprvu neurčité tušení ducha a svobody, jež se ohlašuje v úzkosti, konkretizuje a zintenzivňuje díky vyslovení zákazu a jeho možných důsledků, až dojde k uskutečnění svobody a spolu s ní vstoupí do světa hřích. Poté se Václav Sklenář postupně zabývá výkladem estetického (kap. 3), etického (kap. 4) a náboženského stadia (kap. 5). V rámci výkladu životních stadií je věnována pozornost i různým variantám a podobám uvnitř jednotlivých stadií. Přitom je od počátku předjíráno, že „možnost překonání hříchu se objeví až v posledním existenciálním stadiu“ (str. 14).

Estetický způsob existence je charakterizován „neschopností, či spíše nevlí existovat jako Já,“ přičemž všechny jeho formy sdílí ten rys, „že duch není určen jako duch, ale jako bezprostředno“ (str. 15). Václav Sklenář postupně probírá dílčí formy estetické existence: „jednoduchý způsob“ (3.2), který spojuje primárně s bezprostřední smyslovostí (smyslnost), jejímž prototypem či „géníem“ je Don Juan, „fragmentovaný způsob“ (3.3), který spojuje primárně s démonicky těžkomyslným typem císaře Nera, a „reflexivní formu estetické existence“, která se vyznačuje ironickým odstupem od estetického stadia, i když nadále setrvává v jeho rámci. V souvislosti s postavou Johanna ze *Svůdcova deníku* jsou pak popsány zničující důsledky estetického postoje pro utváření (či spíše neutváření) vlastního Já v tom smyslu, že estetik se nestává sám sebou, není vlastně vůbec nikým, jeho já se rozpadá, je odtržen od lidského společenství i sám od sebe (str. 31-32).

Jako hlavní rozdíl mezi estetickou a etickou formou existence je určena přítomnost, resp. nepřítomnost volby v etickém a estetickém stadiu: nezbytný krok, který vede k přechodu z estetické do etické existence, je volba mezi dobrem a zlem, která je současně volbou sebe samého. Předpokladem tohoto kroku je zoufalství uplatněné vůči celé sféře konečnosti. Nezávislost Já na sféře konečnosti v estetickém stadiu však zároveň implikuje přijetí povinnosti, která propůjčuje Já kontinuitu: etické Já existuje „v kontinuitě ctností“ a etik v ní uskutečňuje sám sebe (str. 37). Na etickém pojetí manželství je pak ukázáno, že důležitou součástí přechodu z estetického do etického stadia je přesunutí z vnějšku do niternosti a vytvoření centra osobnosti, které právě estetik postrádá. Eticky chápané manželství jakožto syntéza protikladů se stává rámcem pro uskutečňování a rozvoj vlastního Já, které v tomto každodenním uskutečňování vytváří svůj „vlastní charakter“ (str. 39).

Jako základní charakteristika náboženského stadia je určen „existenciální postoj víry“, který znamená víru v možnost, „že nemožné se stane skutečností“ (str. 41-42). Pohyb víry přitom zahrnuje nejenom pohyb nekonečné rezignace, který „spocívá ve schopnosti vzdát se obsahu svého života ve prospěch věčné ideje“ (str. 43), ale též protiběžný pohyb, v němž člověk „na základě absurdna získává od Boha zpět konečnost jako oblast, ve které je Bůh pro člověka přítomen“ (str. 44). Právě tato schopnost syntézy nekonečnosti a konečnosti odlišuje „rytíře víry“ od „rytíře rezignace“. Aby blíže objasnil charakter těchto pohybů, tematizuje Václav

Sklenář problém „teleologické suspenzace etiky“, jejíž požadavek vychází z toho, že ve víře jedinec dospívá „k nezprostředkovanému vztahu k Bohu, který je vyšší než vztah zprostředkovaný obecnými ... nároky etiky“ (str. 46). Tento požadavek přímo spojuje s otázkou věčné blaženosti: podle něj právě „posunutí zájmu o vlastní věčnou blaženost do centra existenciální problematiky je důležitý prvek na cestě k náboženské existenci“ (str. 50). I když nutným předpokladem na cestě k věčné blaženosti je „etická subjektivita“ (str. 52), orientace k věčné blaženosti vyžaduje radikalizaci zájmu o vlastní niternost, která je možná jen v rámci náboženského stadia. Protože v této perspektivě se věčná blaženost ukazuje jako absolutní cíl, musí být „všechny konečné prvky existence“, včetně cílů etických, „zrelativizovány, aby existence ve své aktualitě vyjadřovala vztah k nejvyššímu dobru“ (str. 53). „Absolutní orientace k absolutnímu cíli a relativní orientace k relativním cílům“ je pak zdrojem utrpení, které je rovněž základním určením každé náboženské existence. Utrpení je nevyhnutelné, protože „věčná blaženost se nachází mimo sféru konečnosti“, a vztah k ní je tedy vztahem „neustálé nenaplněné touhy“ (str. 55). Utrpení náboženského života lze však plně vysvětlit až skrze vinu, která je zdrojem „nepřeklenutelné propasti mezi člověkem a Bohem“: věčná blaženost je totiž „pro jednotlivce v existenci nepřítomna kvůli jeho vině“ (str. 58). Neschopnost zahladit vlastními silami vinu je dalším důvodem nedostatečnosti etického stadia k uskutečnění Já. Proti tomu staví náboženská existence odlišný postoj: „totalitu vědomí viny před Bohem ve vztahu k věčné blaženosti“ (60), díky němuž se otevírá možnost odpuštění a zrušení původního odtržení ze strany Boha jakožto síly, která toto Já zakládá (str. 64).

Přednosti práce

Na práci Václava Sklenáře je třeba především ocenit velmi precizní, a zároveň samostatné a kritické zacházení s interpretovanými texty. Nespornou předností práce je také skutečnost, že výklad životních stadií a zejména náboženského stadia se opírá nejenom o *Bud' – anebo a Bázeň a chvění*, ale též o *Závěrečný nevědecký dodatek k filosofickým drobkům*. Tato volba umožňuje načrtnout plastičtější a neotřelejší obraz Kierkegaardova pojetí náboženského stadia, než je obvyklé. Právě kapitola věnovaná náboženskému stadiu patří k nejcennějším pasážím práce Václava Sklenáře. Vyložení brilantní je popis rozdílu mezi „rytířem rezignace“ a „rytířem víry“ nebo pojednání otázky „teleologické suspenzace etiky“ z *Bázně a chvění* v souvislosti s problémem dosažení věčné blaženosti ze *Závěrečného nevědeckého dodatku* a s ním spojeného fenoménu utrpení. Zejména v této části práce Václav Sklenář prokazuje nejenom schopnost přesné interpretace Kierkegaardových textů, ale i jejich samostatného a kritického promýšlení a překvapivě hluboké vhledy do celé problematiky náboženského stadia. Práce vyniká též po formální stránce: výklad je většinou velmi jasný, daří se mu držet jasnou myšlenkovou a argumentační linii bez zbytečných odboček a zákrut. Práce je psána velmi kultivovaným jazykem, obsahuje naprosté minimum překlepů či gramatických a stylistických chyb.

Nedostatky práce a náměty k diskusi

Nejsem si jist, zda odpovídá Kierkegaardovu pojetí tvrzení, že hřích „způsobuje úzkost natolik silnou, že akt hříchu není člověkem pociťován jako svobodný akt“ (str. 13). Kierkegaard výslovně říká, že i když je úzkost předpokladem hříchu, není jeho vlastní příčinou a neposkytuje dostatečné vysvětlení hříchu. Hřích se podle Kierkegarda objevuje až tehdy, když jednotlivec sám klade hřích.

Václav Sklenář také jasně nevysvětluje, v čem spočívá rozdíl mezi „bezprostředností“ stavu nevinnosti a estetického stadia, je-li obojí charakterizováno tímto termínem. Pro přesnější rozlišení by se slušelo vyložit, že v estetickém stadiu původní bezprostřednost zůstává člověku odepřena, takže jeho smyslová či smyslná bezprostřednost je ve skutečnosti bezprostředností skrytě či maskovaně zprostředkovanou. Orientace na užívání a smyslnost, jakkoli se zdá být

stavem bezprostřednosti, je již zprostředkovaná volbou, která musela být – byť třeba jen nereflektovaně a skrytě – učiněna.

Pojetí věčnosti, jak je podáno v souvislosti s neschopností syntézy časnosti a věčnosti v estetickém stadiu a pojmu „okamžiku“ (str. 17-18), je na Kierkegaardovi příliš tradiční a metafyzické. Zejména vůbec není zmíněna úzká souvislost věčnosti s budoucností, jak je zdůrazněna v *Pojmu úzkosti* a dalších Kierkegaardových textech. Kierkegaard opakovaně označuje budoucnost jako „inkognito věčnosti“. Toto pomnutí budoucnostního rozměru věčnosti vrhá svůj stín i na pozdější výklady o věčné blaženosti v části věnované náboženskému stadiu (kap. 5).

Propojování charakteristik Nera z druhé části *Bud' – anebo* s aforismy týkajícími se nudy, které jsou psány z pozice reflektujícího estetika (str. 19), je poněkud zavádějící: Nero není typem reflektujícího estetika, zatímco pro reflektujícího estetika není typická démonická těžkomyslnost Nerova typu. Přestože Václav Sklenář si předsevzal jasně odlišit jednotlivé dílčí formy v rámci estetického stadia, toto propojování vede spíše ke stírání rozdílů mezi dílčími formami.

Členění dílčích forem estetické existence je poněkud matoucí: někdy se zdá, že „jednoduchý způsob“, „fragmentovaný způsob“ a „reflexivní forma estetické existence“ představují tři různé podoby estetického stadia (str. 16), jindy to spíše působí, že posledně zmíněná forma je podřazenou „fragmentovanému způsobu“ (čemuž ostatně odpovídá i členění kapitoly).

Hodnocení práce

Práce Václava Sklenáře nejenom splňuje, ale podle mého soudu přesahuje nároky kladené na bakalářskou práci. Navrhuji její hodnocení známkou **v ý b o r n ě**.

Václav Němec

Praha 5. 6. 2017